

คุณภาพสังคมกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนหมู่บ้านเนินสะอาด ตำบล
นาราชควาย อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม

SOCIAL QUALITY AND PARTICIPATION IN COMMUNITY DEVELOPMENT
A CASE STUDY: NA RAT KHWAI SUB-DISTRICT, MUANG NAKHON PHANOM
DISTRICT NAKHON PHANOM PROVINCE

อนุวัฒน์ พลทิพย์¹, พัชรวดี เพ็งสระเกตุ²

Anuwat Pontip¹, Phatcharawadee Phengsrakate²

คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม¹⁻²

Faculty Liberal arts And Science, Nakhonphanom University¹⁻²

ae_cdtku@hotmail.com¹, phatchybell95@hotmail.com²

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องคุณภาพสังคมกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนหมู่บ้านเนินสะอาด ตำบลนาราชควาย อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม มีเหตุผลเนื่องจากกลุ่มผู้ที่เข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเนินสะอาด คือ กลุ่มผู้ที่มีอำนาจเชิงโครงสร้างเป็นตัวบังคับ อาทิ ผู้นำชุมชน และผู้ที่ได้รับการยกย่องจากคนในชุมชน ในขณะที่ประชาชนทั่วไป ซึ่งเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ในชุมชนมีบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนน้อย

ผลการศึกษา พบว่าระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนหมู่บ้านเนินสะอาด ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.85 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.857) เมื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า ตัวแปรความเป็นปีกแผ่นทางสังคมทุนทางสังคมและเครือข่ายทางสังคมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในหมู่บ้านเนินสะอาด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผลการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ประชาชนในหมู่บ้านเนินสะอาดมีความสามัคคีและความเป็นแผ่นภายในชุมชนนั้นยังไม่มากเท่าที่ควรจึงส่งผลให้เมื่อต้องการขอความร่วมมือในการทำกิจกรรมใดๆที่เป็นกิจกรรมส่วนรวมก็ต้องเสนอผลประโยชน์หรืออธิบายถึงประโยชน์ส่วนตนที่จะได้รับเพื่อเป็นแรงจูงใจในการขอความร่วมมืออยู่เสมอ

คำสำคัญ: คุณภาพสังคม, การมีส่วนร่วม, การพัฒนาชุมชน, เครือข่ายทางสังคม

Abstract

Research on Social quality and participation in community development A case study : Na Rat khwai Sub-District Muang Nakhon Phanom District Nakhon Phanom Province. The groups that play a role in community development are those who have the power to structure, such as community leaders and those who have been praised by the people in the community. While the majority of people in the community play a less active role in community development

The results were: The level of development participation in community as a whole in the medium (average 2.85 standard deviations. 0.857). The hypotheses and test hypotheses with Chi-square statistics in a cross tabulation analysis 3 the following assumptions are social solidarity, social capital and social network with the

variables involved in the development of community relations at the significant level of 0.05., the results of in-depth interviews found that people in the community are they have quite a few unities but they also participate in activities and create social networks with other communities.

Keywords: Social quality, participation, community development, social network

บทนำ

สำหรับประเทศไทยได้มีการกำหนดดัชนีชี้วัดความสุข โดยได้แบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ ระดับปัจเจกบุคคลและครัวเรือน ระดับชุมชนและท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับประเทศ ซึ่งในระดับมหภาคนั้นสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ใช้ดัชนีความสุขอยู่ดีมีสุข (Well-being Index) เป็นดัชนีหนึ่งร่วมกับดัชนีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ และดัชนีการพัฒนายั่งยืนในการประเมินผลกระทบของการพัฒนา (กระทรวงการพัฒนาระบบสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2551) สำหรับคุณภาพสังคม (Social Quality) ถึงแม้จะเป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทย (เจษณี สุขจิตติกาล, 2547) แต่เมื่อทำการศึกษาก็พบว่า มีหลากหลายหน่วยงานที่ได้ทำการศึกษาแนวคิดที่เชื่อมโยงกับเรื่องคุณภาพสังคม เพื่อให้สังคมไทยไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาประเทศ ประกอบไปด้วย ประการแรก คือ ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมซึ่งจะแบ่งออกเป็น 2 มิติ คือ การลดความไม่เท่าเทียม และความขัดแย้ง การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ประการที่สอง คือ การสร้างทุนทางสังคม คือ การนำเอาทรัพยากรที่มีศักยภาพมาเชื่อมต่อกับการเป็นสมาชิกในเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ในเชิงสถาบันไว้เป็นฐานสนับสนุน เพื่อให้มีบทบาทในการผลิตซ้ำในชนชั้นและประการที่สาม คือ การสร้างเครือข่ายทางสังคม คือ การทำกิจกรรมให้เกิดกลุ่ม ซึ่งอาจเป็นกลุ่มองค์กร หรือกลุ่มบุคคล เพื่อจุดประสงค์ของการแลกเปลี่ยน การจัดกิจกรรม หรือการผลิตรายการระหว่างองค์กรสมาชิก ซึ่งคุณภาพทางสังคมถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากขึ้นด้วย (ถวิลวดี บุรีกุล, 2552).

โดยทีมผู้วิจัยเลือกพื้นที่ชุมชนบ้านเนินสะอาด ตำบลนาราชควาย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนมเป็นพื้นที่ในการศึกษา เนื่องจากปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนบ้านเนินสะอาดที่สำคัญประการหนึ่ง คือ กลุ่มผู้ที่เข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน คือ กลุ่มผู้ที่มีอำนาจเชิงโครงสร้างเป็นตัวบังคับ อาทิ ผู้นำชุมชน และผู้ที่ได้รับการยกย่องจากคนในชุมชน ในขณะที่ประชาชนทั่วไปซึ่งเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ในชุมชนมีบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนน้อย (องค์การบริหารส่วนตำบลนาราชควาย, 2558) เนื่องจากหลักการพัฒนาที่ดี ควรให้เป้าหมายของการพัฒนามาจากความต้องการของคนในพื้นที่หรือของคนในชุมชนอย่างแท้จริง มิใช่เกิดจากความต้องการของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือเกิดจากนโยบายการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว (Top-Down) ดังนั้นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้มากขึ้นปัจจัยที่สำคัญ คือ การขับเคลื่อนให้ชุมชนเป็นสังคมที่มีคุณภาพ (กนกพร กระจ่างแสง และคณะ, 2560) ซึ่งทีมผู้วิจัยมีความประสงค์การสำรวจและประเมินสถานการณ์คุณภาพสังคมของชุมชนบ้านเนินสะอาดว่าเป็นอย่างไร และปัจจัยด้านใดบ้างที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเพื่อนำผลการวิจัยเป็นข้อมูลในการพัฒนาชุมชนบ้านเนินสะอาดต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัจจัยคุณภาพสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนบ้านเนินสะอาด ตำบลนาราชควาย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม
2. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนบ้านเนินสะอาด ตำบลนาราชควาย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนบ้านเนินสะอาด ตำบลนาราชควาย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

สมมติฐานการวิจัย

- สมมติฐานที่ 1 ปัจจัยด้านความเป็นปึกแผ่นทางสังคมมีความสัมพันธ์ต่อระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชน
- สมมติฐานที่ 2 ปัจจัยด้านทุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ต่อระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชน
- สมมติฐานที่ 3 ปัจจัยด้านการสร้างเครือข่ายทางสังคมมีความสัมพันธ์ต่อระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชน

ประโยชน์ที่ได้รับ

ต้องมีความรู้เรื่องคุณภาพสังคมและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในจังหวัดนครพนมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปวางแผนเพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้ประชาชนในจังหวัดนครพนมมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองเพิ่มมากขึ้นรวมถึงก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนที่มาจากความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริงและพัฒนาความเป็นสังคมประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ต่อไปในอนาคต

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

- 1) ประชากร คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านเนินสะอาด ตำบลนาราชควาย อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม จำนวน 1,117 คน
- 2) กลุ่มตัวอย่าง คือ การใช้ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่แอนด์มอร์แกน (krejcie and Morgan, 1970) อ้างถึงใน สุทธิชัย ศรีไสย์, 2551) ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 291 คน การสุ่มกลุ่มตัวอย่างใช้การสุ่มตัวอย่างแบบไม่เป็นไปตามโอกาสทางสถิติ (Non-probability sampling) ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ใช้การสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการจัดสรรโควตา (Quota Sampling) เทียบบัญญัติไตรยางศ์เพื่อหาขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 ตำบล โดยสามารถกำหนดสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างได้ ดังนี้ (1) เพศชาย มีจำนวน 565 คน กำหนดสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างได้จำนวน 147 คน (2) เพศหญิง มีจำนวน 552 คน กำหนดสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างได้จำนวน 144 คน ขั้นตอนที่ 3 ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) โดยทีมของผู้วิจัยดำเนินการลงเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และขั้นตอนที่ 4 ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยระบุคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างคือ 1) ต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่อย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 10 ปี 2) เต็มใจให้ข้อมูลเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 10 คน
- 3) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ (1) แบบสอบถาม โดยมีค่าความสอดคล้องของข้อมูล เท่ากับ 0.67 และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) แบบสอบถามทั้งฉบับด้วยวิธีการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (α -Cronbach's Alpha Coefficient) โดยต้องมีค่าอยู่ในระดับ 0.85 (2) แนวประเด็นสัมภาษณ์
- 4) การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนได้แก่ (1) ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยอย่างชัดเจนและให้กับทีมผู้ช่วยวิจัยทำความเข้าใจแบบสอบถามเพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนในการเก็บข้อมูล (2) การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามนั้นซึ่งทีมผู้ช่วยนักวิจัยต้องชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยให้กับกลุ่มตัวอย่างเข้าใจอย่างชัดเจนจึงดำเนินการเก็บข้อมูล (3) ตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของแบบสอบถาม แล้วจึงนำมาลงรหัสตามคู่มือลงรหัส หลังจากนั้นจึงดำเนินการกรอกข้อมูลในโปรแกรมการวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ (4) สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่มีการระบุคุณสมบัติคือ 1) ต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่อย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 10 ปี 2) เต็มใจให้ข้อมูลเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 10 คน เพื่อนำข้อมูลมาพิสูจน์ข้อค้นพบในส่วนข้อมูลเชิงปริมาณ
- 5) การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ (1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ แบ่งเป็นการวิเคราะห์ 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อใช้การวิเคราะห์ ข้อมูลส่วนบุคคล ปัจจัยคุณภาพสังคม และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์โดยใช้สถิติอ้างอิง ได้แก่ Chi-square

ในรูปแบบตารางไขว้ (Cross tabulation) เพื่อนำมาใช้ในการทดสอบสมมติฐานการวิจัย (2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการจัดหมวดหมู่ตามแนวประเด็นการสัมภาษณ์ และนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) รวมไปถึงการตีความตามบริบทด้วยหลังจากนั้นนำมาเทียบเคียงแนวคิดทฤษฎีที่ใช้การวิจัยและนำข้อมูลที่ได้ไปตรวจสอบข้อมูลงานวิจัยเชิงปริมาณ (Campbell and Rogers, 1976) หากพบข้อค้นพบที่แตกต่างระหว่างงานวิจัยเชิงปริมาณกับคุณภาพ ผู้วิจัยจึงจะใช้ในการอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างครึ่งหนึ่งเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 50.5 รองลงมาเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 49.5 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.0 รองลงมาคืออายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 20.7 เกินกว่าครึ่งหนึ่งจบการศึกษาในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 53.0 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 21.7 โดยกลุ่มตัวอย่างประกอบอาชีพเกษตรกรรมมากถึง ร้อยละ 38.0 รองลงมาคือประกอบอาชีพค้าขาย คิดเป็นร้อยละ 22.3 ซึ่งหนึ่งในสามมีรายได้ต่ำกว่าเดือนละ 6,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 34.0 โดยปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนหมู่บ้านเนินสะอาด มีดังต่อไปนี้

ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1 ข้อที่ 2 และข้อที่ 3 พบว่า ปัจจัยด้านความเป็นปึกแผ่นทางสังคม ปัจจัยด้านทุนทางสังคมและ ปัจจัยด้านการสร้างเครือข่ายทางสังคมกับระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ด้วยการใช้สถิติ Chi-square ในรูปแบบการวิเคราะห์ตารางไขว้ (Cross tabulation) ทดสอบสมมติฐานการวิจัย สรุปว่า เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย ดังตารางที่ 1-3

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความเป็นปึกแผ่นทางสังคมกับระดับระดับความเป็นพลเมือง

ระดับความเป็นปึกแผ่นทางสังคม	ระดับการมีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชน		
	น้อย	ปานกลาง	มาก
น้อย	120	82	5
ปานกลาง	35	37	3
มาก	0	1	8
รวม	155	120	16

Pearson chi-square = 21.301 sig=0.000

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับทุนทางสังคมในชุมชนกับระดับความเป็นพลเมืองของประชาชน

ระดับทุนทางสังคม	ระดับการมีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชน		
	น้อย	ปานกลาง	มาก
น้อย	103	74	7
ปานกลาง	53	47	4
มาก	0	0	3
รวม	156	121	14

Pearson chi-square = 11.054 sig=0.049

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการสร้างเครือข่ายทางสังคมกับระดับความเป็นพลเมืองของประชาชน

ระดับการสร้างเครือข่ายทางสังคม	ระดับการมีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชน		
	น้อย	ปานกลาง	มาก
น้อย	114	69	5
ปานกลาง	54	45	3
มาก	0	0	1
รวม	168	114	9

Pearson chi-square = 24.913 sig=0.000

โดยระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนหมู่บ้านเนินสะอาด พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ (ค่าเฉลี่ย 2.85 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.857) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การมีส่วนร่วมในการชักชวนให้คนในครอบครัวหรือเครือข่ายเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมากเพียงข้อเดียว (ค่าเฉลี่ย 3.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.903) และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการดำเนินการพัฒนาชุมชนของภาครัฐมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดซึ่งอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.42 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.615)

ส่วนข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นเรื่องคุณภาพสังคมและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนหมู่บ้านเนินสะอาด ในประเด็นเรื่องคุณภาพสังคมของหมู่บ้านเนินสะอาด พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในหมู่บ้านเนินสะอาดที่อธิบายว่าความสามัคคีและความเป็นแผ่นภายในชุมชนนั้นยังไม่มากเท่าที่ควรจึงส่งผลให้เมื่อต้องการขอความร่วมมือในการทำกิจกรรมใดๆที่เป็นกิจกรรมส่วนรวมก็ต้องเสนอผลประโยชน์ หรืออธิบายถึงประโยชน์ส่วนตนที่จะได้รับเพื่อเป็นแรงจูงใจในการขอความร่วมมืออยู่เสมอ คนในชุมชนหมู่บ้านเนินสะอาดยังคงไม่เห็นถึงข้อดี จุดแข็งหรือทุนทางสังคมที่ชุมชนมีอยู่ แต่ยังคงมีการสร้างเครือข่ายทางสังคมระหว่างชุมชนใกล้เคียงด้วย เช่น กลุ่มอาสาสมัครหมู่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น ที่มักจะมีการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆกับชุมชนอื่นๆเมื่อมีโอกาสอยู่เสมอ โดยแนวโน้มการพัฒนาคุณภาพสังคมในระดับหมู่บ้านกรมพัฒนาสังคมและกรมพัฒนาสวัสดิการเป็นผู้พัฒนาตัวชี้วัดในส่วนภูมิภาค ตัวชี้วัดคุณภาพสังคมที่พัฒนาในประเทศไทยเน้นในเรื่องความสัมพันธ์ในครอบครัว การส่งเสริมเศรษฐกิจ ข้อมูลข่าวสาร สุขภาพ ทุนทางสังคม การปรับตัว และการหลีกเลี่ยงความเสี่ยง อย่างไรก็ตาม ดัชนีตัวชี้วัดคุณภาพสังคมไม่สามารถอธิบายสถานะที่ชัดเจนของสังคมได้ ดังนั้นจึงได้มีการพัฒนากลยุทธ์ใหม่ที่จะช่วยในการวัดระดับคุณภาพสังคม ส่วนประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนหมู่บ้านเนินสะอาดยังประสบปัญหาในเรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน สาเหตุเกิดจากการที่ประชาชนไม่ค่อยมีเวลาว่างเพราะต่างก็ต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัว จึงเป็นเรื่องที่ยากที่จะทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพร้อมๆกัน แต่ก็มีบ้างสำหรับคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมแต่จะเป็นผู้สูงอายุ เพราะจะมีเวลาว่างอยู่แต่กับบ้าน จึงอยากที่จะมาช่วยในการทำกิจกรรม ฉะนั้นการมีส่วนร่วมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะทำให้คนในชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ร่วมแสดงความคิดเห็น และยังทำให้เกิดความรักความสามัคคีต่อกันภายในชุมชนเป็นพลังชุมชนในการทำกิจกรรมให้ประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับภาครัฐและผู้นำด้วยว่ามีการเข้าถึงประชาชนในชุมชนมากน้อยเพียงใด และสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนได้หรือไม่ หากทุกคนไม่มีความร่วมมือกันและไม่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆภายในชุมชน ก็จะทำให้ชุมชนไม่พัฒนาและไม่เข้มแข็ง ไม่ยั่งยืนและอาจทำให้เกิดปัญหาอื่นๆตามมาด้วย โดยลักษณะหรือมิติของการมีส่วนร่วมมี 4 รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน โครงการการมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Chao-Yin, 2008)

โดยหลักการสำคัญที่จะทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนนั้นแนวทางที่ทางกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้เสนอแนวทางที่สอดคล้องกับหลักการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักวิชาการหลายท่าน (ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ, 2556) โดยสามารถสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

1) หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างทางราชการกับประชาชน โดยยึดถือความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหน่วยงานหรือต่อบุคคล สอดคล้องกับแนวคิดคุณภาพสังคมในประเด็นการสร้างความเป็นปึกแผ่นในสังคม (Max, Yun-Tung Wang, 2008)

2) หลักการขัดความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์และความคิด จะมี อิทธิพลต่อการดำเนินงานพัฒนาเป็นอย่างมาก เพราะจะทำให้ทำงานหยุดชะงักและล้มเหลวสอดคล้องกับแนวคิดคุณภาพสังคมในประเด็นการสร้างความเป็นปึกแผ่นและการสร้างทุนทางสังคมในชุมชน (House, J.S, 1981)

3) หลักการสร้างอุดมการณ์และค่านิยมในด้านความขยัน ความอดทน การร่วมมือ การซื่อสัตย์ และการพึ่งตนเอง เพราะอุดมการณ์เป็นเรื่องที่จะจูงใจประชาชนให้ ร่วมสนับสนุนนโยบาย และเป้าหมายการดำเนินงาน และอาจก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานสอดคล้องกับแนวคิดคุณภาพสังคมในประเด็นการสร้างทุนทางสังคมในชุมชน (Weiss, 1981)

4) การให้การศึกษาอบรมอย่างต่อเนื่องเป็นการส่งเสริมให้คนมีความรู้ความคิด ของตนเอง ช่วยให้ประชาชนมั่นใจในตนเองมากขึ้น การให้การศึกษาอบรมโดยให้ ประชาชนมีโอกาสทดลองคิด ปฏิบัติ จะช่วยให้ประชาชนสามารถคุ้มครองตนเองได้ รู้จักวิเคราะห์เห็นคุณค่าของงาน และนำไปสู่การเข้าร่วมในการพัฒนาสอดคล้องกับแนวคิดคุณภาพสังคมในประเด็นการสร้างทุนทางสังคมในชุมชน (Yeun-wen, 2008)

5) หลักการทำงานเป็นทีม สามารถนำมาใช้ในการแสวงหาความร่วมมือในการพัฒนาได้สอดคล้องกับแนวคิดคุณภาพสังคมในประเด็นการสร้างความเป็นปึกแผ่นและนำไปสู่การสร้างเครือข่ายในการทำงานพัฒนาชุมชนเป็นทีม (Kahn, R.L, 1979)

6) หลักการสร้างพลังชุมชน การรวมกลุ่มกันทำงานจะทำให้เกิดพลังในการ ทำงานและทำให้งานเกิดประสิทธิภาพ แนวคิดคุณภาพสังคมในประเด็นการสร้างความเป็นปึกแผ่นและการสร้างทุนทางสังคมในชุมชน

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้นได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นคุณภาพชีวิตและสังคมในประเทศไทยทุนทางสังคมที่สามารถนำไปประโยชน์ในการพัฒนา และการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยมีผลการอภิปรายดังนี้

1) ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งผลการศึกษา พบว่า ระดับความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของประชาชนหมู่บ้านเนินสะอาด ส่วนใหญ่อยู่ในระดับน้อยทำให้ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับน้อยเช่นเดียวกัน โดยสังคมที่มีคุณภาพมากเพียงใดจะเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของอภิชาติ บุรีกุล (2552) ที่ศึกษาเรื่องคุณภาพสังคมในประเทศไทย พบว่า คุณภาพสังคมเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนความสนใจของปัจเจกเป็นความสนใจส่วนรวมเป็นเรื่องสาธารณะ และนำไปสู่การสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคมได้

2) ทุนทางสังคมกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนไม่มีความสัมพันธ์กันซึ่งผลการศึกษา พบว่า ระดับทุนทางสังคมในชุมชนหมู่บ้านเนินสะอาดส่วนใหญ่อยู่ในระดับน้อย โดยผลการศึกษาไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2550) ที่อธิบายว่าทุนทางสังคมสามารถมีลักษณะของผลประโยชน์สาธารณะซึ่งจะเป็นปัจจัยที่ทำให้ชุมชนนำไปใช้เป็นแนวทางดำเนินการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

3) การสร้างเครือข่ายทางสังคมกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งผลการศึกษา พบว่าระดับการสร้างเครือข่ายทางสังคมของประชาชนหมู่บ้านเนินสะอาดส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลางทำให้ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน สอดคล้องกับผลการศึกษาของณัฐวิทย์ เผ่าภู (2554) ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืน ความเป็นเครือข่ายทางสังคม คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมของชุมชนมุสลิมบ้านสมอเอก พบว่า จากการศึกษาพบว่าบริบทของชุมชนสมอเอกเป็นแบบ “ชุมชนชนบท” ความสัมพันธ์ทางสังคมก็เป็นแบบกันเอง เนื่องจากเป็นเครือญาติกันเกือบทั้งหมด ไม่มีความแตกต่างทางชนชั้น มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น และยังเป็นชุมชนสมอเอกเป็นชุมชนมุสลิมที่เคร่งครัดต่อการปฏิบัติ

ศาสนกิจกรออยู่แบบเครือญาติเป็นปัจจัยหลักของความเข้มแข็งของชุมชนและนำไปสู่การเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง แนวทางการพัฒนาชุมชนเสมอออกโดยผ่านกลุ่มต่างๆนั้นสามารถกระทำได้โดยเฉพาะกับกลุ่มแกนหลักที่สำคัญ เช่น กลุ่มกรรมการมัสยิด กลุ่มกรรมการชุมชน กลุ่มธนาคารต้นไม้ กลุ่มพัฒนาศรีหมู่บ้าน เป็นต้น

4) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนหมู่บ้านเนินสะอาด พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยผลการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ประชาชนในหมู่บ้านเนินสะอาดมีความสามัคคีและความเป็นแผ่นภายในชุมชนนั้นยังไม่มากเท่าที่ควรจึงส่งผลให้เมื่อต้องการขอความร่วมมือในการทำกิจกรรมใดๆที่เป็นกิจกรรมส่วนรวมก็ต้องเสนอผลประโยชน์หรืออธิบายถึงประโยชน์ส่วนตนที่จะได้รับเพื่อเป็นแรงจูงใจในการขอความร่วมมืออยู่เสมอ สอดคล้องกับผลการศึกษาของธนพฤษ์ ชามะรัตน์ (2554) ศึกษาเรื่องเครือข่ายทางสังคมของนายหน้าแรงงานอีสาน พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้นเกิดจากความพึงพอใจในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่สมดุล หากต้องการให้คนเข้ามาเป็นเครือข่ายและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมใดๆต้องเสนอถึงประโยชน์ที่จะได้รับทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม

จากประเด็นข้อมูลสำคัญดังกล่าว จึงทำให้เกิดข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในระดับท้องถิ่นในการส่งเสริมให้ชุมชนมีคุณภาพสังคมที่ดีขึ้นด้วยการสร้างความสามัคคีเพื่อความเป็นปึกแผ่นในชุมชน ด้วยการจัดทำโครงการที่กระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงข้อดีหรือจุดเด่นของชุมชนในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมความรู้ ความคิดและค่านิยมด้านความร่วมมือเพื่อเป็นการสร้างทุนทางสังคมของชุมชนเป็นประจำทุกปี

2) ควรให้หน่วยงานท้องถิ่นจัดทำนโยบายการใช้ทุนทางสังคมด้วยการให้หน่วยงานราชการกับชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างการใช้ทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญในเรื่องของกรรมมีส่วนร่วมของชุมชนและเน้นด้านการเรียนรู้ให้เกิดความรู้และทักษะที่มาจากการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันทั้งภายในและภายนอกชุมชน และให้มีการดำเนินการจัดทำแผนที่ทุนทางสังคมของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทุนทางสังคมที่ดีของชุมชนต่อไป

3) ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายทางสังคมทั้งกับคนภายในชุมชนและคนภายนอกชุมชนเพื่อทำให้เกิดเป็นชุมชนเข้มแข็ง เนื่องจากปัจจัยด้านคุณภาพสังคมดังกล่าวนำไปสู่การส่งเสริมกรรมมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนทำให้ชุมชนเจริญก้าวหน้าได้ด้วยการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในรูปแบบออนไลน์เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่สะดวก รวดเร็วและทันสมัย

เอกสารอ้างอิง

กนกพร กระจำแสง; และคณะ. (2560). บทบาทของผู้บริหารกับการสร้างทีมงานในการพัฒนาองค์การ. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี*. 11(26): 156-161.

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2551). *เอกสารสรุปสถานการณ์ทางออก เรื่องการกำหนดตัวแปรเพื่อการตัดสินใจด้านการพัฒนาในเขตพื้นที่เมือง ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2551 โรงแรมดุสิตธานี กรุงเทพฯ.* (อัคราเนนา)

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2550). *โครงการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศึกษาเฉพาะกรณีการจัดทำดัชนีสังคม.* (อัคราเนนา).

เจษณี สุขจิรัตติกาล. (2547). *ความสุขมวลประชาชาติ มุ่งสู่กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา.* กรุงเทพฯ: เพื่อฟ้า.

ณัฐวิทย์ เฝ้าภู. (2554). *การพัฒนาอย่างยั่งยืน: ความเป็นเครือข่ายทางสังคม คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมของชุมชนมุสลิมบ้านเสมอ เอก ตำบลดอนฉิมพลี อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา.* ปริญญาตรีบัณฑิต, (บริหารการพัฒนาสังคม), สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ถวิสิต บุนีกุล. (2552). *คุณภาพสังคมในประเทศไทย.* (อัคราเนนา).

ธนพฤษ์ ชามะรัตน์. (2554). *การสร้างเครือข่ายทางสังคมของนายหน้าแรงงานอีสาน.* ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- ธัญชัช วิภัติภูมิประเทศ. (2556). *ความเป็นพลเมืองในระบบบอบประชาธิปไตยของนักศึกษาามหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- สุทนต์ ศรีไสย์. (2551). *สถิติประยุกต์สำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องค์การบริหารส่วนตำบลนารายณ์. (2558). *การรายงานข้อมูลทางสังคม*. อุดรธานี.
- Campbell, A., Convers, D.E., & Rogers, W. (1976). *The Quality of American Life: Perspectives, Educations, and Satisfactions*. New York: Russell Sage.
- Chao-Yin, Lin. (2008). *The Conceptual Issues of Social Quality*. Taipei: National Taipei University.
- House, J.S. (1981). *Work stress and Social Support*. London: Addisonwesley.
- Kahn, R.L. (1979). *Aging form Birth to Death: Interdisciplnary Perspective*. Taiwan: Department of Social Work Nation Taiwan University.
- Max, Yun-Tung Wang. (2008). *Social Quality Indicators from Taiwan Perspective*. Taiwan: Department of Social Work Nation Taiwan University.
- Weiss, R. (1981). *Doing unto others*. The Provision of social relationship. In. Zick (ED), Englewood cliffs: NJ. Prentice Hall.
- Yeun-wen, Ku. (2008). *Beyond East Asian Welfare Regime: Constructing Social Quality Indicator in Asia*. Taiwan: Department of Social Work Nation Taiwan University.

Translated Thai References

- BuriKul, Thawinvadee. (2009). *Social Quality in Thailand*. (Mimeographed). (in Thai).
- Chamaratana, Thanapauge. (2011). *Alternative: Social network construction of Isan labour brokers*. Doctor of Philosophy, Khonkaen University. (in Thai)
- Krajangsaeng, Kanokporm; et.al. (2017). The role of administrators and team building for the organization. *Journal of Thonburi University*. 11(26): 156-161. (in Thai)
- Ministry of Social Development and Human Security. (2008). *Document Outline Decision Making on Urban Development Decision No.1 on February 18, 2008, Dusit Thani Bangkok* (Mimeographed). (in Thai)
- Ministry of Social Development and Human Security. (2007). *Public Policy Analysis on Social Development and Human Security Case study on social indexing*. (Mimeographed). (In Thai)
- Paopoo, Nattawat. (2011). *Sustainable development: social network, quality of life, and environment of Samor-Eak Muslim Community, Donchimpli Subdistrict, Bangnampreao District, Chachoengsao Province*. Doctor of Philosophy, (Social Development Administration). National Institute of Development Administration. (in Thai).
- Sootthanu, Srisai. (2008). *Applied Statistics for Social Science Research*. Bangkok: Chulalongkom University. (in Thai)
- Sub-district Administrative Organization of Na Ratcha kwai. (2015). *Social data reporting of villages*. (Mimeographed). (in Thai)
- SukJirattikam; Jetsanee. (2004). *Gross National Happiness Towards a new paradigm for development*. Bangkok: Fuengfa. (in Thai).
- Viphathphumiprathes, Thuntuch. (2013). *Democratic Citizenship of Dhurakij Pundit University Students*. Bangkok: Dhurakij Pundit University. (in Thai)